

جوہرِ عروض

تصنیف

نواب واجد علی شاہ اختر

ناشر

نور ہدایت فاؤنڈیشن

حسینیہ حضرت غفران مآب، مولانا کلب حسین روڈ، چوک،
لکھنؤ-۲۲۶۰۰۳ (یو۔ پی)۔ انڈیا

Noor-e-Hidayat Foundation

Imambara Ghufuranmaab, Maulana Kalbe Husain Road,

Chowk, Lucknow-3 INDIA

Website: www.noorehidayatfoundation.org

www.naqeeblucknow.com

E-mail: noorehidayat@gmail.com, noorehidayat@yahoo.com

Ph:0522-2252230 Mob :08736009814,09335996808

بیتا پیرم بگویم و ام افغانا اگر کسی در این ملک را بکشد

خداوند بکشد

و فیک خدای سخن آفرین بجای بخش مضامین نو را کین

ساله پزاقصیف منیف حضرت سلطان عالم و عالیان عا و الله ملک و سلطنت ستمی

جوهر عروض

۹۰ ۲۱۲

بدرار الحکومت کلکته محمد سیاب نج تاج محمد هم حب الجب

در طبع سلطانی با به تمام خانه زاویر نسیل الدوله طبع شود

M.A. LIBRARY, A.M.U.

U370780

۲۰

290
8

۲۹۱۵ ۲۳۴
۶۶۰۲۰۹

۳۶۰۶۸۰

29 OCT 1954

CHEC

بسم الله الرحمن الرحيم

بغایت خالق کو بی مکان مالک انس و جان و بتائید قسم اگر سئل
باعث ہر جزو کل و بہ الطاف علی مرتضیٰ و تد مجموع جہان و جہانیان
وارکان زمان و زمانیان و از مرا اسم نختین پاک روحی فداک
و از اشفاق اللہ بدی یازوہ تن با خدا و چہار و ہمعصوم با فنون
علوم و ذرۃ بمقدار و دراز شہر و دیار ابن حبت مکان امجد علی شاہ

ولد فردوس منزل محمد علی شاه و احب شاه مغزول و دهبور

سالم مع قدیم و تازه بلا زحاف هر آنچه از عقل ناقص خود حاصل ساخته

بدیه کاملان این فن بسیار امید که از وعای خیر فراموش نفرمایند و

از بار این مشقت گاه سبکدوش نفرمایند بجز ممتد ارک

فاعلن فاعلن فاعلن فاعلن	آهنگتا بونمین تجبی میریجان اسکوسن
-------------------------	-----------------------------------

بحر متقارب

فعلون فعلون فعلون فعلون	تقارب کی ارکان بین توانهین سن
-------------------------	-------------------------------

بحر رمل

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	مین رمل کی کن کتتا بون میریجان توانهین سن
---------------------------------	---

بحر منج

بجز یکی بحر پشتهایون که اب تقطیع اسکوتن
مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

بحر بنر

بحر جزکی کن بین امیر جهان تو انکو سن
مستعلن مستعلن مستعلن مستعلن

بحر کامل

مراقصه دو کاه تو دژ گوش جان جگر سن
مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

بحر وانر

کها نیم بدل تھی تو کرانی کان نوی سن
مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

از این جادو کنی شروع شدند بحر طویل مرکب از بحر متقارب بحر منج

تہا یہ تو پڑہ اسکو میر جان اسکو سن	فعلین مفاعیلن فعولن مفاعیلن
------------------------------------	-----------------------------

مرتب از بحر ہزج و بحر متقارب مقلوب بحر طویل مع سوم
یا نجا و آخری و سراج آخری

تو پڑہ اسکو میر جان لب ذی اسن	مفاعیلن فعولن مفاعیلن فعولن
-------------------------------	-----------------------------

بحر مدید مرکب از بحر مل و بحر متدارک

لہتا ہوں تجھ سے صنیع امیر جان اسکو سن	فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
---------------------------------------	---------------------------------

مرتب از بحر مل و بحر متدارک مقلوب بحر مدید
موسوم بہ و رواختہ

میر جان اسٹی دلین کہ اسکو پی سن	فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
---------------------------------	---------------------------------

بحر طویل مع سوم

بحر مدید

بحر بسیط مرکب از بحر جزو بحر مستدارک

ایمیر بجان اسکو پره دخی اسکون	استفعلن فاعلن استفعلن فاعلن
-------------------------------	-----------------------------

مرکب بحر مستدارک بحر جزو مقلوب بحر بسیط موسوم به حشو بی آخر

اسکو پره دخی ایمیر بجان تو اسکون	فاعلن استفعلن فاعلن استفعلن
----------------------------------	-----------------------------

بحر سیرج مسدس الاصل مرکب از بحر جزو بحر سیرج

ایماه رو تو همسی سن مفعولات	مستفعلن استفعلن مفعولات
-----------------------------	-------------------------

مرکب از بحر سیرج و بحر جزو مقلوب بحر سیرج موسوم به صنعت آخر

دلبر میری کهتا هنوین تو اسکون	مفعولات استفعلن استفعلن
-------------------------------	-------------------------

بحر خفیف مرکب از بحر رمل و بحر جزو

بحر جزو مقلوب بحر بسیط موسوم به حشو بی آخر

بحر جزو مقلوب بحر سیرج موسوم به صنعت آخر

جان عالم تو اسکو پڑ جان میرا دل سُن	فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن مستفعلن
مرکب از بحر جزو بحر مل مقلوب بحر خفیف موسوم یہ آورده آخری	
ایمیر جان تو اسی ڈیڑا اسکو بھی سُن	مستفعلن فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن
بحر منسرح مرکب از بحر جزو بحر سریع	
ایمیر جان جانی میری انکو بھی ڈیڑا لبر تو سُن	مستفعلن مفعولات مستفعلن مفعولات
مرکب از بحر سریع و بحر جزو مقلوب بحر منسرح موسوم بہ طرز آخری	
جانی میری ایمیر جان لبر تو پڑا اسکو بھی سُن	مفعولات مستفعلن مفعولات مستفعلن
بحر مضارع مرکب از بحر ہرج	
مری لبر جان عاشق گل لکچا پیاری سُن	مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلاتن

آخری

آخری

مرتب از بحر نرج مقلوب بحر مضارع موصوم تکایه ای آخری

جانب ششیم بهر پیاری تو پره ای بی سن	فاعلاتن مفاعیل فاعلاتن مفاعیلین
-------------------------------------	---------------------------------

بحر محبت مرکب از بحر جزو بحر رمل

ایمیر جان تو جانم دلسی بی سن	مستفعلن مستفعلن فاعلاتن
------------------------------	-------------------------

مرتب از بحر رمل و بحر جزو مقلوب بحر محبت موصوم تکایه ای آخری

دلسی بی پره ایمیر جان تو جانم بی سن	فاعلاتن مستفعلن مستفعلن
-------------------------------------	-------------------------

بحر مقتضب مرکب از بحر جزو بحر سریع

دلبر میری لکجا گلی پیاری میر جانم لبو	مفعولات مستفعلن مفعولات مفعولات
---------------------------------------	---------------------------------

مرتب از بحر سریع و بحر جزو مقلوب بحر مقتضب موصوم تکایه ای آخری

بحر محبت مرکب از بحر جزو بحر رمل

بحر مقتضب مرکب از بحر جزو بحر سریع

بحر محبت مرکب از بحر جزو بحر رمل

دلبیری جانی میری میری جان همسری لو	مفعولات مفعولات تفعیل مفعولات
بحر قریب مرکب از بحر مضارع و بحر ینزج	
اربی لبرری پیاری همسری تو شن	مفاعیلین مفاعیلین فاع لاتن
بحر مشاکل مرکب از بحر مضارع و بحر ینزج مقلوب بحر قریب	
همسری لو مری جانی یی همی شن	فاع لاتن مفاعیلین مفاعیلین
بحر جدید مرکب از بحر خفیف و بحر رمل	
مینى همسری کهدیاری تو همسری شن	فاعلاتن فاعلاتن مستفعلن
مرکب از بحر رمل و بحر خفیف مقلوب بحر جدید موسوم به تاما آخر	
تو همسری ملی پریر میری جان شن	مستفعلن فاعلاتن مفاعلاتن

مرکب از بحر متقارب و بحر مدید موسوم به فرح اختری

مریجان کهتا بون اریدل محسن	فعلون فاعلن فعولن فاعلن
----------------------------	-------------------------

عکس بحر فرح اختری موسوم به ترکیب اختری

اکتی بن تھی ہم میری کالی سن	فاعلن فعلون فاعلن فعلون
-----------------------------	-------------------------

مرکب از بحر متقارب و بحر خبر موسوم به شعاع اختری

اریدل پڑه تواسی میری تین اسکو	فعلون مستفعلن فعلون مستفعلن
-------------------------------	-----------------------------

عکس بحر شعاع اختری موسوم به بحر اختری

ایجانمن اسی پڑه اچھی اسی سن	مستفعلن فعلون مستفعلن فعلون
-----------------------------	-----------------------------

مرکب از بحر متقارب و بحر مدید موسوم به جمال اختری

اریدل اسکو تو پره مرجان اسکوتو سن	فعلون فاعلاتن فعلون فاعلاتن
-----------------------------------	-----------------------------

عکس بحر جمال اختری موسوم به بندش اختری

ایمریجان اسی پره جان عالم اسی سن	فاعلاتن فعلون فاعلاتن فعلون
----------------------------------	-----------------------------

مربک از بحر متقارب و بحر کامل موسوم به یاد اختری

اسی پره ذرا لسی تو اریدل اسی سن	فعلون متفاعلهن فعلون متفاعلهن
---------------------------------	-------------------------------

عکس بحر یاد اختری موسوم به تصور اختری

ذرا لسی تو اسی پره تیر جانسی اب اسی سن	متفاعلهن فعلون متفاعلهن فعلون
--	-------------------------------

از اینجا اسمائی تاریخی شروع شدند مرکب از بحر

مستقارب و بحر وافر موسوم بافتتاح قصیر

۱۲
 اسی ہی پرفوج صنم میرجان سی ہی سُن
 فاعلن مفاعلتن فاعلن مفاعلتن

علس بحر افتح قیصر موسوم بہ قیصر فرخی زفر مرقوم
 ۹۰ ۱۲ ۹۰ ۱۲

ایر میرجان سی پڑگل سی ہی گل سُن
 مفاعلتن فاعلن مفاعلتن فاعلن

مرلب ز بحر متقارب بحر سریع موسوم بہ قیصر فرخی حارنظم
 ۹۰ ۱۲ ۹۰ ۱۲

اسی پڑہ جانی لبر میرجان پیری بولو
 فاعلن مفعولات فاعلن مفعولات

علس بحر قیصر فرخی موسوم بہ بلاخطہ شاہ معلومات تنقار
 ۹۰ ۱۲ ۹۰ ۱۲

دلبر میری انہر آجانی میری سی سُن
 مفعولات فاعلن مفعولات فاعلن

مرلب ز بحر متدارک بحر ہرج موسوم بہ بالجان ہی اختر و ستار تدا
 ۹۰ ۱۲ ۹۰ ۱۲

میرجان حور ایصنم سی ہی سُن
 فاعلن مفاعیلن فاعلن مفاعیلن

باز

باز

باز

باز

عکس بحر بال بانی اختر موسوم به عهد اختری و حصار ناظم

نخ حور ایمنم اسی بی پڑه اسکون

مرتب از بحر جزو بحرینج موسوم به بحر فرض و فصل قرخی

اکتا بنوینم تجسی امیر جان اسکون

عکس بحر فرض موسوم به رود عرض و تجسین خاقانی

ادب بانی آایجان اسی بی پڑه تو اسکون

مرتب از بحر جزو بحر کامل موسوم به نعمت مستفعل و مفتخر خاقانی

ایجان اسی بی پڑه غبت بی کریم جان

عکس بحر نعمت مستفعل موسوم به مستفعل متصل و متبحر خاقانی

استغفلن مستغفلن متغافلن مستغفلن	اسی لسی پڑی جان جان بجان کھن تو اسکو سن
مرکب از بحر جزو بحر و افر موسوم به پانچ مفعولات و عدم اختر	
استغفلن مفاعلتن مستغفلن مفاعلتن	ای جان جان اسی پڑی پڑی دلبری اسی پڑی سن
عکس بحر پانچ مفعولات موسوم به خزانہ مفعولات و اختر افزا	
مفاعلتن مستغفلن مفاعلتن مستغفلن	اسی پڑی لسی پڑی لگی مراد ل تو اسکو سن
مرکب از بحر بنج و بحر مل موسوم به خازن فاعلاتن	
مفاعلتن فاعلاتن مفاعلتن فاعلاتن	ارسی لبر اسکو پڑی پڑی جان اسکو تو سن
عکس بحر خازن فاعلاتن موسوم به تشریف منکر	
فاعلاتن مفاعلتن فاعلاتن مفاعلتن	ای پڑی رو اسی پڑی جانیری تو اسکو سن

بحر بنج

بحر بنج

بحر بنج

بحر بنج

مرکب از بحرینج و بحر کامل موسوم به بهارستان شعرا	
مفاعیلن متفاعیلن متفاعیلن	سرفسری لاج پره خ خوشتر مرچیان سن
عکس بحر بهارستان شعرا موسوم به رکن لفظ	
مفاعیلن متفاعیلن متفاعیلن	مرچیان پره اسی توب لایب به کوه چین
مرکب از بحرینج و بحر موزوم به خسر و ابیات	
مفاعیلن متفاعیلن متفاعیلن	اری تخم شرو تو اسکو پچی ادبلا کانه نسی سن
عکس بحر خسر و ابیات موسوم به لنگر نظم	
مفاعیلن متفاعیلن متفاعیلن	تو اسکو پچی اری تخم شرو که نه نسی پیری سن
مرکب از بحرینج و بحر سرج موسوم به فکر نظم	

از بحرینج و بحر کامل

عکس بحر بهارستان شعرا

مرکب از بحرینج و بحر موزوم

عکس بحر خسر و ابیات

مرکب از بحرینج و بحر سرج

میدلر اسکوبی پره میرجانی نویسی لو	مفاعیلن مفعولات مفاعیلن مفعولات
علس بحر نظر	موسوم به نظم
چهره که بود هر آفرینش بی تو تابدش	مفعولات مفاعیلن مفعولات مفاعیلن
مرتب از بحر مل و بحر کامل موسوم به ریحان النظام	
ایمیدیل اسی پره جانان اقصه	فاعلاتن متفاعلن فاعلاتن متفاعلن
علس بحر ریحان النظام موسوم به عروض پرذ	
اسی پره ایمیدیل اقصه بی تو اسی	متفاعلن فاعلاتن متفاعلن فاعلاتن
مرکب از بحر مل و بحر وافر موسوم به در عروضی	
جان خیزه اسکوبی پره روح سلطان اسکوبی	فاعلاتن متفاعلن فاعلاتن متفاعلن

ایمیدیل

مرتب از بحر مل و بحر کامل

عروض پرذ

مرکب از بحر مل و بحر وافر

عکس بحر در عرضی موسوم به متصل مخفی

تو اسکوبی پره جان عالم ادبی اسکوبی سن
مفاعلتن فاعلاتن مفاعلتن فاعلاتن

مرکب از بحر مل و بحر سیر موسوم به حلق متصل

جان عالم و لبریری سپاری اختر نهی سن
فاعلاتن مفعولات فاعلاتن مفعولات

عکس بحر حلق متصل موسوم به جمائل اختر

جانی اختر اسکوبی پره جان عالم ابی سن
مفعولات فاعلتن مفعولات فاعلتن

مرکب از بحر کامل و بحر وافر موسوم به تدارک خداوند

اکیایی بهیمه تجی مرجان کالوی ری بی سن
مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن

عکس بحر تدارک خداوند موسوم به شفقت قیصری

بحرین در

بحرین در

بحرین در

بحرین در

بحرین در

تجہ سچائی کہانی یہ کہی کہانی	مفاعلتن متفاعلن مفاعلتن متفاعلن
مرکب از بحر کمال و بحر سریع موسوم بہ درخشندہ اصول	
مرجان جان لبریری آسی آج پڑہ نہی بولو	متفاعلن مفعولات متفاعلن مفعولات
عکس بحر درخشندہ اصول موسوم بہ رکن عظم	
اتر میری آسی آج پڑہ جا بولو مری نہی بولن	مفعولات متفاعلن مفعولات متفاعلن
مرکب از بحر واقف و بحر سریع موسوم بہ خضر منفصل	
اریدل خوش جان عالم میداد جان نہی بولو	مفاعلتن مفعولات مفاعلتن مفعولات
عکس بحر خضر منفصل موسوم بہ رستہ مدارک	
جان عالم آسی تو پڑہ لبریری آسی ہی تو	مفعولات مفاعلتن مفعولات مفاعلتن

بحرین

بحرین

بحرین

بحرین

فقط از یک رکن آخر بحر سیم ترکیب داده شد

موسوم بحر من قصیر

مفعولات مفعولات مفعولات

دلبر میری جای پای صدیقی تیری موهنی

فقط از دو تذمفروق مرکب کرده شد موسوم به گوشواره خاق

تو جان کن مستغفلن

تمام شد

۳۵۵۸

بحر خاندان

بحر خاندان

U.S. FISH BASK

$$1^u \leq \leq \wedge \cdot$$

DUE DATE

621.9

2915 2nd 4

URDU TEXT BOOK

ORD
E C R. J

7915224

مجلس

7. 7. 7.

15234

DATE

 NO_2

DATE

No.

[illegible]